

Atcere

Nezināmais JĒKABS GRAUBIŅŠ laikā no 1944. līdz 1951. gadam

16. APRĪLĪ BIJA
JĒKABA GRAUBIŅA
110 JUBILEJA

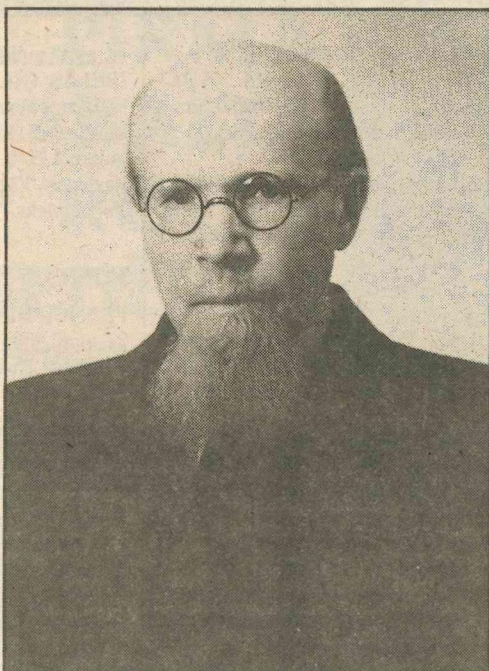

Foto - no arhīva

Vizbulīte Bērziņa

Ar savām dziesmām tautā joprojām dzīvo komponists Jēkabs Graubiņš. Kādreizējie studenti labā atmiņā glabā pedagogu Graubiņu. Jau mazāk būs to, kuri neatkarības laiku avīzēs meklēja Jēkaba Graubiņa hronikas par mūzikas dzīves notikumiem, nebūšanām un pētījumiem par latviešu tautas dziesmu.

Pavisam nekas plašākai sabiedrībai nav zināms par komponista pilsonisko stāju latviešiem vissmagākajā laikā, par viņa uzticību nacionālajiem un cilvēcības ideāliem. Tikai tagad, kad lēni un aizvien vēl negribīgi veras pusgadsimtu nepieejamu arhīvu durvis, kad, tuviniekus neapdraudot, atšifrējami viņu rūpīgi slēptie rokraksti, no pagājības miglas iznāk Jēkabs Graubiņš - tautas brīvības gribas un garīgās pretestības paudējs.

1944. gada rudenī, kad liela daļa viņa laika un domu biedru Latvijā atstājuši, komponists pieredz Rīgas krišanu. Braukt būtu varējis arī Jēkabs Graubiņš, - pirmo patvērumu neliegtu viņa Amerikas kopš gadsimta sākuma tur iedzīvojušies māsa Marija. Arī Daugavmalā līdz pēdējai sekundeī gaidīja uz kuģa aizrunāta vieta. Ceļam saposušies, kavējās viņa mīļie - jaunā sieva Ērika, pusaugu meita Daina un vēl pavisam mazie Jānis un Ilzīte. Vēl tikai pēdējās atrieves Mežaparka priedē aizloga un tad varēs braukt...

Taču - tieši šīs priedes pateikušas kaut ko tādu, kas nodomu lika mainīt:

«No zemes šīs mēs izauguši esam, Mums šajā zemē galva jānoliek!»

bilst saviem ceļniekiem Graubiņš. Un viņi, it kā to vien gaidījuši, atviegloti nemas izkravāt ceļasomas.

Vai nu gluži okupanti karā nekā nebūs mājūšies? Un rietumvalstis, vienu tirānu pieveikušas, taču neatstās trešdaļu Eiropas otra varā?

Galu galā Graubiņš nevienu nav ne nodevis, ne apsūdzējis, nav bijis ne aizsargos, ne pārkonkrustiešos, nedz kādās citās politiskās organizācijās. Gluži otrādi: ne viens vien kultūras darbinieks varētu liecināt, ka vācu laikā, strādādams Sabiedrisko lietu departamentā, viņš daudzus bija paglābis no tranšeju rakšanas klaušām un novērsis dažu labu denūciāciju.

Tiesa, daži akači bija. Pie tādiem, cerams, vairs nepieskaitīs sarkanā tribunāla piespriedo nāvessodu Graubiņam par bruņotas apsardzības organizāšanu 1918.

gada novembrī; tas pats tribunāls taču viņu bija apzēlojis. Jā, grūtāk būs aizbildināt «Tēvijā» publicētos rakstus, īpaši pirmo Latvijas atbrīvotāji vācu armijai veltīto, - tajā ielikts viss rūgtums un sāpe par nupat pārlaisto 14. jūnija nakti. Vienalga, ja arī nepiedotu, jebkurš sods tomēr būs vieglāks par dzimtenes zaudējumu...

Vēl nav sagaidītas kara beigas, kad liekas, soda bridis jau klāt. Tumšā 1945. gada ziemas naktī Graubiņam pakaļ atbrauc trīs bruņoti jaudnieki no «stūra mājas». Dažu jautājumu noskaidrošanai. Uz rīta pusi viņu gan atgādā atkal mājās. Taču skaidrība «stūra mājā» tik lēti nenāk, un nakts vizītes atkārtojas vēl un vēl.

Ko tur toreiz taujāja? Ērika Graubiņa atceras, ka pratinājāji prашņājuši par Sabiedrisko lietu departamentu un emigrējušajiem tā darbiniekiem, par 1941. gadā izsūtīto Latvijas Veselības departamenta direktoru, Graubiņa radnieku Oskaru Alku, taču dzirdējuši tikai to, kas tāpat jau zināms.

Ka komponists šo nāves sveicienu ir uztvēris adekvāti, liecina 1945. gada 11. februārī draugu glabāšanā nodotais testaments - grāmatu, nošu un gleznu novēlējums tuviniekiem.

Šais dienās čekas pagrabos pazūd Milda Brehmane-Stengele, Adolfs Erss, Aleksandrs Lembergs un daudz citu kultūras darbinieku. Ikreizējās atvada no savējiem liekas pēdējās arī Jēkabam Graubiņam. Taču - stunda vēl nav sīsi, viņam atvēlēti vēl gandrīz seši ražena darba, ģimenes saskaņas un Latvijas posta redzēšanas gadi.

Kurzemē vēl turpinās kaujas, kad Konservatorijas rektors Alfrēds Kalniņš aicina Jēkabu Graubiņu atgriezties mūzikas augstskolā par mācībspēku polifonijā un paša pirms sešiem gadiem dibinātajā Folkloras katedrā. Kā neapstrīdamu autoritāti viņu iekļauj arī pedagoģiskajā padomē. Tas atver arī komponista jaunrades avotus, kas apsiukuši kopš 1944. gada vasaras, kad Latvija atkal kļuvis par kara lauku.

1946. gada martā ir pielikts punkts klavierkvintetam «Sudraba vakars». Kā simtkārt agrāk Jēkaba Graubiņa mūzikā, tā pamatos vēlreiz tautas dziesma. Tikai šoreiz senatnīgā Bārtas pavasara gavilēšanas dziesma «Ik vakaru dziedāt gāju sudrabiņa kalniņā» skan gauži rudenīgi, latviešu tautas mūzikai

neraksturīgā dramatismā. Pēc pirmatskaņojuma Komponistu savienībā 1946. gada decembrī skaņdarbs saņem visai atzinīgu kolēģu vērtējumu, nebijis tikai to sērdienīgo, pat traģisko ieskaņu un padomju dzīves gaišumā neiederīgā klaušu laika atgādinājuma...

Līdztekus top ērģeļu «Tokāta un fūga», Jurjānu Andreja piemiņai veltītā «Pasakalja» stīgu orķestrim un mežragam, simfoniskā skanējuma uzziudinātā tautas dziesma «Gatavs biju karavīrs».

Daudz izdomas ielikts Graubiņa muzikālajās bērnu pasaciņās - nelielos skaņdarbiņos balsij un

apkarojis lētumu, banalitāti un primitivismu un pats savās dziesmās aizvien augstāk cēlis koru iespēju latiņu, te nav ko darīt. Arī ieteiktā, īpašos konkursos godalgotā padomju dzejnieku dzeja, kura, Graubiņa vārdiem runājot, visbiežāk vispār nav dzeja, bet tukšu frāžu savirknējums, mūziku rosināt nevar.

Viņš gan raksta kora dziesmas, tomēr - kā protestējot - dažāda laba («Tavs ceļš», «Raini pieminot») ir tik sarežģīta, polifoni madarota, ka kori - un, piebildisim, arī izdevējtām met apkārt lielu likumu. Dziesmām vārdus meklēdams, komponists visbiežāk apstājas pie tā avota, kur kādreiz jau smēlies: vienā elpas vilcienā 1946. gada pavasarī top dziesmu trejlapis ar Raiņa «Vētras sējas» vārdiem. Un 1948. gadā, it kā partijas lēmumu saasināto prasību pēc aktuālas tematikas nesadzirdējis, viņš raksta kora dziesmas pat ar Andreja Pumpura, Friča Bārdas, Zemgaliešu Birutas un dainu vārdiem!

Graubiņa neatsaucība uz vajadzīgo tēmu un masu dziesmu pieprasījumu, protams, nepaliek nepamanīta un nesodīta. Smagākais sods ir viņa dziesmu nokļūšana: visa šo gadu dziesmu raža, ar pāris izņēmumiem, paliek neiespiesta un tādā - koziem nepieejama. Bet 1949. gada maijā pār komponista galvu nolist jau draudu šalts: «Autors dzīvo pagātnes idejiski emocionālajā pasaulē un ignorē mūsdienu cilvēku. Graubiņam jāzina: ir pienācis pēdējais laiks domāt par savu

komentāriem, patiesībā ir nopietns etnomuzikoloģisks pētījums, kas, gadiem ejot, no savas nozīmības nekā nav zaudējis. Atklātā tautas dziesmu stilistiskā atkarībā no teicēja cilvēciskā veidola ir ļāvusi ielūkoties pašos dziļākajos tautas dziesmas tapšanas noslēpumos - jautājumos, par ko īpaša interese mūsdienu folkloristikai. 1948. gada pavasarī apspriežot darba sākotnējo variantu, Mūzikas vēstures katedras vadītājs V. Muzaļevskis Jēkaba Graubiņa pētījumu liek līdzās «pašiem nozīmīgākajiem muzikologu pētījumiem Vissavienības mērogā, tas jāparāda autoritātīvākajās zinātniskajās konferencēs un, protams, jāiespiež». (LVA, 472. f., 3. apr., 58. l.) Šie uzskati gan drīz vien radikāli mainīsies, un «Grievaltas dziesmu lizda» vēl šobaltdien pastāv vienā vienīgā ar autora roku rakstītā eksemplārā...

Atkāpjoties vēlreiz pirmajos pēckara mēnešos, var likties, ka Jēkabs Graubiņš atgriezies arī mūzikas publicistikā. Kā taku pārbaudīdams, viņš iesāk ar neutrālu - Čaikovska piemiņas - tēmu. Taču jau pēc mēneša viņš nokļūst kritikas frontes ugunslnijā, vērtēdams 1943. gadā Maskavā jau uzvestās un augstu novērtētās N. Grīnfelda operas «Rūta» iestudējumu uz Rīgas skatuves. Recenzents neliekas ne matijis jauno laiku vērtēšanas mērāuklas, pēc kurām visu tagad izšķir tēmas atbilstība komunisma celtniecības mērķiem, bet skaņurakstam piemērojamas jebkuras atlaides.

Operas autors, kas vienlaikus ir arī «Literatūras un Mākslas» mūzikas padomnieks un cenzors, nepazemojas līdz bargā vērtējuma mikstināšanai. Toties akmens uz akmens nepaliek no Graubiņa nākamā apcerējuma Bēthovena 175 gadu piemiņai - «Redakcijas sakropļots raksts» - šī ar autora roku rakstītā piezīme 1945. gada 14. decembra avīzizgriezuma malā ir pēdējais punkts, kas pielikts ceturtdaļgadsimtu garajam kritiķa mūža darbam.

Netira apmelojumu straume diendienā gāžas pāri visam, kas sasniegts Latvijas neatkarības gados: kulturās dzīvei bijusi raksturīga šaurība un nacionālā probežotība, smacējošā gaisotnē sacerētā mūzika esot idejiski tukša, atrauta no progresīviem sabiedriskiem kontentiem un tautas avotiem, komponisti bijuši atkarīgi no mazattīstīta, nekustīga puļa gaumes, ikdienas nedaļumu viņi centušies aizsegt ar subjektīvu sapņojumu un melanholijas plīvuru. Visu nelaimju pamats, protams, - norobežošanās no Padomju Savienības un klanīšanās kosmopolitisko Rietumu priekšā. (Te citētie teicieni smelti no N. Grīnfelda rakstiem «Literatūrā un Mākslā».)

Šie meli prasīt prasa atspēkojumu, taču tam nevienā avīzē vietas nav. Tāpat kā nav pseidofolkloras kritikai, nedz protestam pret sabiedrības kultūras un gaumes gandrēšanu ar primitīvi lētām dziesmiņām.

Tālu no politikas stāvošās polifonijas profesors nemas protestēt, apsūdzēt, liecināt. Runāt to vārdā, kuri runāt vairs nevar... Dara to savdabīgi - ne jau avīzēs, lekcijās vai sarunās ar studentiem, bet dienasgrāmatā un ... dzejā. ■

(Turpinājums nākamajā numurā.)

«No pazemēm dziļām dun dunēšana, - Tur gruzd un kvēlo: būs liesmošana!»

(Jēkabs Graubiņš)

klavierēm ar Raiņa, dainu un paša komponista vārdiem - iecerēts vesulu piecdesmit dziesmu cikls «Siki, mazi putniņi». Graubiņam, diplomētām skolotājam, bērnu pasaule tuva izsenis, tagad tādas pilna paša māja - viņa «siko, mazo putniņu» balsim 1947. gadā pievienojas vēl trešā - Ievas balss, kamēr lielā meita Daina jau paaugusies par istu palīgu un sabiedroto tēva mūzikas atskaņojumos.

Pēckara gadu devumā piekļūst līdz šim vissirsnīgāk koptais žanrs - tautas dziesmu apdare korim. Top tikai kāds pusducis dziesmu, kur agrāk tāds lāgiem bijis pat viena mēneša vākums. Nē, Jēkabs Graubiņš jau nav zaudējis interesi par tautas mūziku, - to liecina instrumentālie skaņdarbi «Sudraba vakars», «Pasakalja», «Gatavs biju karavīrs». Bet tagad ir citu «tautas dziesmu» laiks. Nopietni ļaudis no Zinātnu akadēmijas un radošajām savienībām labi apmaksātos komandējumos apbraukā Latviju, vākdami jaunās, laikmetīgās «tautas dziesmas» par laimīgo padomju dzīvi, kolhoziem, tautu tēvu.

Arī no komponistiem pieprasa sava veida «laikmetīgās tautas dziesmas» - vieglas, melodiskas, katram dziedātgrībētāju pulciņam pretimnākošas un visādā ziņā aktuālām tēmām veltītas tā sauktās masu dziesmas. Tām atvērtas visas durvis dziesmu svētkos, radioraidījumos, Valsts kora izbraukumu koncertos. Jēkabam Graubiņam, kās visu mūžu savos avīzrakstos

jaunrades mērķu pārvērtēšanu un meklēt saskaņu ar prasībām, ko šodien izvirza tauta.» (N. Grīnfelda runa Komponistu savienībā, LVA, 423. f., 1. apr., 42. l.)

Nomaļāk no partijas politikas un tālab, kā sākumā šķiet, gludāk rit Jēkaba Graubiņa folkloras pētniecība. Konservatorijas mācībspēka slodzē ierēķinātais zinātniskais darbs vienlaikus ir arī paša pētnieka sirdslieta. Cits pēc cita top nozīmīgi atzinīgi novērtēti apcerējumi, miļuprāt Graubiņš pilda lektora pienākumus.

Īpaši augstu vērtējumu 1946. gada rudenī saņem Jēkaba Graubiņa plašais pētījums «Paralēles starp latviešu un krievu tautas dziesmām». Sava darba cildinājumam autors toreiz atsaucās ar pieticīgu aizbildinājumu: «Grāmata nav domāta kā enciklopēdija. Mans nodoms bija rosināties pašam un ierosināt citus jauniem pētījumiem.» Taču pēdējais vēlējums toreiz diemžēl «istenosies» visai savdabīgā veidā: iespēšanai sagatavotais manuskripts politiskās konjunktūras maiņu un vēlāk pret Graubiņu vērsto represiju dēļ tā arī paliks neiespiests, lai dažs labs vairākos eksemplāros izplatītā mašīnraksta lasītājs rosinātos ne vien jauniem pētījumiem, bet arī - tiešiem aizguvumiem, autoru vergu nometnē nepieņemot.

Vairākus gadus zinātnieks nododas «Grievaltas dziesmu lizdai». Bērības zemē savāktajās 182 meldījās dibinātie secinājumi, ko autors pats pieticīgi nosauc par

Atcere

Nezināmais JĒKABS GRAUBIŅŠ laikā no 1944. līdz 1951. gadam

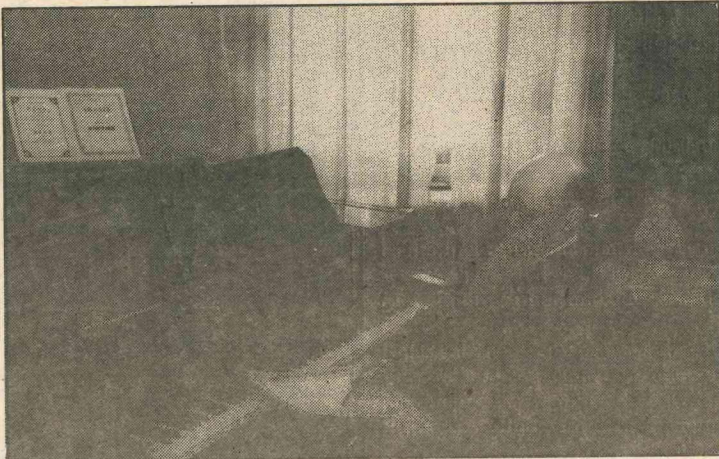

Foto no Graubiņu ģimenes arhīva

Vizbulīte Bērziņa

(Turpinājums. Sākumu skat.
18. aprīļa numurā.)

Jā, jā, Graubiņš raksta dzejoļus, - stingros metros, ritmos un atskanās iegrozītas domas. Pats viņš, katru pretenziju uz dzejnieka vārdu atvairīdams, sauc tos vienkārši par pantiem. Raksta tādēļ, ka citādi pārpilnā sirds nosmacēs. Simtiem šauru papīra strēmeļu glabā Graubiņa iekšējos dialogus ar nodevējiem, liekuljiem, melu izplatītājiem un tukšu ideju sludinātājiem, viņa naidu pret bezvainu cilvēku slepkavām, līdzjutību ar austrumu svešinieku brātajai zemei un ticību Latvijas nākotnei pat tik nomāktā bezcerībā, kāda valda visapkārt 40. gadu vidū un beigās. Jēkabam Graubiņam svarīgākais jautājums ir:

«Cilvēku lieds likums nāvēt, -
Kā driest tautu izdeldēt?»

Visas vārsmas gandrīz piedesmit gadus gulējušas, nevienai svešai acij neredzamas. Ko ar tām būtu darijis Jēkabs Graubiņš, ja 1950. gadā viņš nebūtu arestēts un izsūtīts uz vergu nometni Urālos?

Visdrīzāk šī pantu sacerēšana Jēkabam Graubiņam ir sava veida patvērums no smagām, sevi nepaturamām domām. Un vienlaikus varbūt arī veids, lai - tāpat kā vēlāk Urālos, aiz dzeloņdrāšu žogiem, kur Graubiņš joprojām sacerēja dzejoļus, - uzturētu dzīvus savus iekšējos spēkus.

Bet gan jau kādā apziņas stūrī pusapjausta ir vidējusi arī cerība uz nākotni. Bija taču jātic kādai nākotnes taisnajai tiesai, kuras priekšā būs jāatbild par visu, kas nodarīts latviešu tautai. Un tad šis vārsmas liecinātu, pat ja to sacerēja vairs nebūtu starp dzīvajiem.

Katrā ziņā nākotnei šo bistamo mantojumu vēlāk, pēc komponista apcietināšanas, ir novēlējusi Ērika Graubiņa: uz plāna zidpapīra, ciešās vienlaidu rindās pārrakstītais, paštaisītais iepirkumu somas sānos iesūtīts, viņa dzejoļus nēsā līdz iekdienā. Un labi zina, ka čekai viena paša pietiktu, lai astoņu gadu vietā viņas bērnu tēvam piespiestu divdesmit piecus, un viņu pašu sodītu kā nelegālās literatūras izplatītāju, kaut arī nevienai dzīvai dvēselei viņa par to nav pat iemīnējusies.

Par ciņu arēnu - vai drīzāk gan mūklāju - Jēkabam Graubiņam kļūst maizesdarba vieta Konservatorija. Te atkarība no centra politikas metamorfozēm ipaši dziļa un sāpīga.

Kaut cik atzīguši no ciņas ar ārējo ienaidnieku, Maskavas politikāpi 40. gadu otrajā pusē pievērsās iekšējā meklējumiem. Tāds arī atrodas visās mākslas nozarēs.

Mūzikas kārta pienāk 1948. gada februārī ar VK(b)P CK

lēmumu «Par Muradeli operu «Lielā draudzība»». Atmaskojumu, aizliegumu un nosodījumu vispārējā jūklī, kas drīz vien pieņem grandiozus apmērus, nepamanīti paliek partijas lēmumu centīgā tulka N. Grīnfelda dzēlieni Graubiņam. Pieskaitīt viņu formālistiem tā kā vis nevarētu, taču formālisma draudus, izrādās, slēpj «auksta, abstrakta lineārisma iezīmes dažos pēdējos Jēkaba Graubiņa koros (piemēram, «Met jaunu tiltu»).» Turklāt komponistam pārmetama pasvītota ieslēgšanās folkloras jautājumos, kas nesekmē mūsu kritikas attīstību («LM», 29.II 48.). Rakdams vēl dziļāk, N. Grīnfelds Graubiņa pētniecības darbos atklāj buržuāziskās Latvijas valdošās kliķes ietekmes, kas izpaužoties centienos «tautas dziesmai piešķirt konservatīvu sastinguma raksturu, izlietot to patriarhālās senatnes idealizācijai, šaura nacionālisma propagandai» («LM», 11.IV 48.).

Sākas ciņa ar kadru piesārņotību, tā laika leksikā izsakoties. Ārēji solidi, plašākai sabiedrībai nemanot, mācību gada beigās nenogaidot, «pelniņā atpūtā» pēkšņi aizvada Konservatorijas rektoru Alfrēdu Kalniņu, nopietnāko šķērslī jaunā kursa ceļā. Viņa pēctecis, varai iztapīgais Jēkabs Mediņš ir ērts aizsegs istajam tālāko notikumu režisoram, par kādu izrādās sākotnēji it kā Mūzikas vēstures katedras dibināšanai 1947. gada sākumā atsūtītais Ļeņingradas pianists un populāru brošūru autoru V. Muzaļevskis. Taču mūzikas vēsture ir tikai viēģes lapa «speciālista» patiesajai misijai: apstiprināts par rektora vietnieku, Muzaļevskis vada tīrīšanas kampaņu un CK lēmuma istenošanu Konservatorijā.

«Uzlabojumi» skar visu mācību saturu, bet vissāpīgāk - humanitāros priekšmetus. Lēmuma «gaismā» pārstrādājamas mācību programmas, iepriekš katedras vadītājam atrādāmi lekciju konспекти, stingri aizliegts auditorijās runāt bez rektorāta apstiprinātiem plāniem, ik pa laikam uz Maskavu pārbaudei nosūtāmas nolasīto lekciju stenogrammas.

Maz ticams, ka Jēkabs Graubiņš šīm prasībām pakļāvās pilnībā, tomēr, kā liecina protokoli, arī viņš daudzkārt dabūjis pārstrādāt savu priekšmetu programmas. Vieglāk no politisko virsuzraugu iejaukšanās paglābt gadsimtu likumības iedibināto polifoniju. Toties nesavienojamas ar zinātnieka godaprātu izrādās politizēšanas prasības folkloras kursā, un pāris gadu ilgā pretošanās beidzas ar viņa atkāpšanos 1950. gada pavasarī, motivējot to ar it kā lielo slodzi polifonijā.

Nav izdevies atrast rakstisku

Jēkaba Graubiņa izteikumu par laikmetīgo padomju «folkloru» vai obligāto šķiru ciņas saskatīšanu pagātnes mantojumā. Taču Mūzikas vēstures katedras sēžu protokoli liecina, ka līdz pēdējam brīdim viņš ir sargājis tautas dziesmu no vulgarizētājiem.

1949. gada 31. martā, «kosmopolitu» vajāšanas kampaņas pašā karstumā un septītajā dienā pēc traģēdijas Latvijas laukos, itin kā nekas nebūtu noticis, Mūzikas vēstures katedra atkal jau kuro reizi izskata Graubiņa pārstrādāto folkloras programmu. Ka izskatāmais jautājums un, jādama, arī pašreizējais brīdis ir prasījis ipašu modrību, norāda partorga un pat rektora klātbūtnē sēdē. V. Muzaļevskis, Jēkabs Mediņš un par latviešu folkloras speciālistu pēkšņi pārtapušais M. Goldīns pieprasa mācīt vienlaikus latviešu un krievu folkloru, bet vispār kursu sākt ar padomju tautas dziesmu.

«Jāsāk ir no sākuma, nevis no beigām!» iebilst Jēkabs Graubiņš. «Vispirms jāpaskata līdz padomju folkloristikai pastāvējušās skolas, un tikai pēc tam var pievērsties tai. Tāda secība pieņemamāka arī no pedagoģiskā viedokļa.»

«Pieturēšanās hronoloģiskai secībai ir rupja ideoloģiska kļūda,» - smagsvara arguments ir partorgam Lisogoram. - «Ejot hronoloģiski, pie paša svarīgākā - laikmetīgās padomju folkloras - nonāksim tikai mācībgada vidū. Taču jāsāk ir tieši ar sirdi!»

Kad nu stūrgalvīgais folkloras profesors šo «sirdi» saskatīt atsakās, katedra turpina «sēdēt» vai ik nedēļu un apspriest Graubiņa uzlaboto programmu gan viņa klātbūtnē, gan aizmuguriski.

Jā, tieši bieža klātnebūšana katedru un padomes sēdēs ir kļuvusi par sava veida reakciju pret 1949. gada notikumiem, un kropļajām to atbalsim Konservatorijā. Tālāk arī Jēkaba Graubiņa neapstiprināšana jaunās pedagoģiskās padomes sastāvā 1949. gada rudenī paiet, pat lāga nepamanīta. Taču pagaidām, 23. jūnijā paplašinātajā «kolhozu kustības uzvarai un Konservatorijas jaunajiem kaujas uzdevumiem šajā sakarā vēltītajā padomes sēdē», Graubiņa ierašanās ir obligāta. V. Muzaļevska direktīvas taču domātas ipaši viņam.

«Mūsu teorētiskiem pašos pamatos jāmaina attieksme pret folkloru. Jāatsakās no tīri akadēmiskiem mērķiem, jo mūsu palīdzību tagad gaida kolhozi. Mācībspēkiem jāuzņemas atbildība nevis tikai par kolhoznieku sadzīves dziesmu izpēti, bet arī par to radīšanu, turklāt gādājot, lai šīs dziesmas būtu ipaši skaistas.» (LVA, 472. f., 3. apr., 5. l.) Turpat uz karstām pēdām lielā entuzias-

mā organizējas izbūkumu brigādes: patriotiskajā uzdevumā iesaistās pedagogi, studenti un partijas veterāni.

Partijas Rīgas pilsētas komiteja izstrādā stratēģisko plānu Konservatorijas komunistu un bezpartijiskās inteliģences politiskajai audzināšanai. Šie stratēģi ir pēc kara Latvijā ieklidušie: partijas Rīgas pilsētas komitejas sekretārs J. Avotiņš, šīs pašas komitejas propagandas un aģitācijas nodaļas instruktore Boškina, Operas teātra direktors J. Meija, Konservatorijas partorgs Lisogors, Filharmonijas direktors P. Smilga, kā arī tepat Latvijas zemē uzaugušais V. Muzaļevska protežētais Konservatorijas students V. Kaupužs, kuram, pēc trim mēnešiem sākoties lielajai «tīrīšanas» akcijai, būs tas gods pārņemt Konservatorijas partijas organizācijas vadību.

Skopais komitejas biroja 1950. gada 24. marta sēdes protokols rāda, ka Konservatorijas partijas organizācijas uzdevums ir aktivizēt ciņu ar buržuāziski nacionālistiskiem uzskatiem, formālisma un kosmopolitisma teorijām, likvidēt mācībspēku idejiski politisko atpalcību u.tml. Sevišķa uzmanība pievēršama pasniedzējiem J. Graubiņam, J. Karkliņam, E. Melngailim un M. Paļeivičai, kas pieļāvuši apolitiskuma, formālisma un kosmopolitisma ievāzāšanu. Ikviens pasniedzēja pienākums esot rūpēties par komjaunatnes autoritātes celšanu, - jādara gals pašreizējam stāvoklim, kad konservatorijā ir tikai 23 komjaunieši, turklāt tikai seši no tiem ir latvieši. (LVA PA - 102. f., 7. apr., 5. l.)

Pirmais iecerētā scenārija pasākums ir aprīļa sākumā ipašas komisijas veiktā Konservatorijas ideoloģiskā darba pārbaude. Augstās tiesas priekšā jāstājas arī Graubiņam. Un te pārbaudītājiem jāpieredz kas neiedomājams.

Uz atbildīgās partijas kontrolieres Boškinas jautājumu, kā pasniedzējs Graubiņš domā turpmāk celt komjaunatnes autoritāti, atbilde skan: «Tas nav mans, bet gan komsorga, partijas organizācijas un marksisma-ļeņinisma pasniedzēju pienākums.» Pat ja nekas cits vairs nebūtu atrodams šī pasniedzēja kadru lietā, tāda atbilde vien parādītu, cik bistams brīvdomātājs iemītinājies padomju augstskolā!

Tālākais arhīvos izsekojams notikumu pavediens aizved uz visu norišu augstāko vadības štābu - LKP CK sekretāra A. Pelšes kabinetu. 21. aprīlī saaicināto apspriedē galvenais apsūdzības uzturētājs ir J. Avotiņš, kas vadija partijas pārbaudi Konservatorijā un tūlko uzklaušījis sūdzības Konservatorijas partijas organizācijai.

Līdzās bezgaldaudziem citiem trūkumiem viņš konstatējis, ka folkloras pasniedzējam J. Graubiņam nav vietas Konservatorijā, jau sen tas bijis jāredz vietējai partorganizācijai. Lai nu kā ar pārējiem pārmetumiem, taču šis sekretāram Lisogoram rādās gauži nepelnīts, jo Graubiņa lietu Konservatorijas partijas organizācija jau sen «novadījusi līdz vadošajai orgāna zināšanai»...

Novēlējis savu svētību gaidāmajai tīrīšanas kampaņai, namatēvs audienci noslēdz ar zīmīgu atgādinājumu, ka tagad, 1950. gadā, ir gluži cits laiks un citas prasības nekā pirmajos pēckara gados. «Toreiz mēs bijām spiesti izmantot gandrīz jebkuru speciālistu, tagad jautājums jāstāda tā: Negribat pārskatīties uz mūsu vilni? Nevajag. Izlīksim bez jums!» (LVA PA - 101.f., 13. apr., 58. l.)

1. jūnijā arestē «padomju tautas ienaidnieku» Jāni Licīti. 24. jūnijā čekas kambaros klusi pazūd students Jāzeps Lindbergs, 1. jūlijā - bijusī padomes sekretāre, koncertmeistare Irēne Bergmane. Otrreiz ceļā uz Sibīriju ir mūzikas vēstures studente Vija Muške. Nedaudz vēlāk, uz rudens pusi, Konservatorija atbrīvojas no «baznīcas kalpiem un kulaku piebalsootājiem» P. Rības un A. Prēdeļa, no koncertmeistares T. Gobas, no «svešajiem elementiem» K. Deķa, G. Līšina u.c.

Jēkaba Graubiņa atļaišana acimredzot ir sagādājusi zināmas grūtības, par ko liecina vilcināšanās un mēģinājums sagatavot sabiedrību. Tā 28. jūnijā paplašinātajā padomes sēdē V. Muzaļevskis pavēsta, ka līdzās izcilie sasniegumiem Konservatorijas darbā sastopami atsevišķi galēji apolitiskuma gadījumi, - no saviem sabiedriski politiskā audzinātāja pienākumiem esot atteicies Jēkabs Graubiņš. Taču gaidītās paškritikas un kļūdu nožēlošanas vietā vaininieks lūdz vārdu labojumam direkcijas ziņojumā:

«Nekad neesmu atteicies no studentu audzināšanas! Lūdzu atklātību pret mani, manus trūkumus darīt zināmus man personīgi vai arī apspriest tos sēdē!»

Nekāda atklātība, ne publiska apspriešana, protams, nenotiek.

Jēkaba Graubiņa liktenis ir jau izlemts. Nedēļu pēc pedagoģiskās padomes «izrādes» viņš saņem mutisku, bet 18. jūlijā - arī rakstisku Jēkaba Mediņa un kadru daļas inspektora Nellijas Gailles parakstītu pavēli par atļaišanu sakarā ar nepiemērotību studentu audzināšanai.

Taču arī šie laikam nebūs visīstie, vismaz ne vienīgie motīvi. Pie tiem vispirms jāpieskaita pavēlēs neminētais atļaišanas motīvs Jēkaba Graubiņa autoritāte, ko viņš bija iemantojis ne vien ar raženu darbu daudz gadu garumā, bet arī tagad, jaunajos laikos, ar savu neatkarīgo, pašcieņas pilno stāju. Ar neielaišanos nekādos kompromisos nekur - ne runās, ne rakstos, ne savā mūzikā.

LPSR VDK kriminālietu Nr. P-6862 (Izmeklēšanas nodaļas lieta Nr. 14674) ievada jau minētais apcietināšanas pamatojums, ko 1950. gada 27. septembrī sacerēja VDM 5. nodaļas A. daļas priekšnieks majors Vaginovs. ■

(Turpinājums nākamajā
numurā.)

Atcere

Nezināmais JĒKABS GRAUBIŅŠ laikā no 1944. līdz 1951. gadam

Vizbulīte Bērziņa

(Nobeigums. Sākums iepriekšējos numuros.)

Par līdzdalību studentu korporācijā un jau minētajām aktivitātēm vācu okupācijas laikā paredzēts sods pēc Krievijas PFSR kriminālkodeksa 58. - 10. - 1. panta, izraudzītais drošības līdzeklis - apcietinājums. Nenoskaidrotu iemeslu dēļ gan notika neliela aizkavēšanās uz trim nedēļām. Un tad - atkal, tāpat kā pirms piecarpus gadiem, - 1950. gada 17. oktobrī Meža prospektā piestāj smagā automašīna un trīs zilcepures ieburķ komponista darbistabā.

Čekistu pienākumi sadalīti tā, ka divi rūpējas par drošību un «likumību», bet trešais, vienīgais latviešu valodas pratējs, lasa un komentē atrasto pretpadomju literatūru. Par tādu izrādās jubileju izdevumi «Latvija 10 gados» un «Latvija 20 gados», Rēriha biedrības grāmatas, vācu laikā izdotais «Baigais gads» un, domājams, arī Jēkaba Graubiņa pēdējā dienasgrāmata.

Nevar nepamanīt arī rokrakstu lapaņas, kas veselām kārtām sablīvētas zem rakstāmgalda stikla, plauktos un atvilktnēs. Pantī... - «Jerunda!»* ielasiņies paskaidro tulkus un, sauļā saburzītus, citu pēc cita met tos papīrgrozā.

Ērika Graubiņa ir pārliecināta: šis cilvēks - Zalmanovičs ir viņa vārds - atskārtis, ka te pierādījumi jau gluži citam kriminālkodeksa pantam, un tomēr riskējis. Kāpēc? Varbūt viņš ir vienīgais, kas ne vien todiem, bet visā lielajā svešinieku pūlī, kura rokās turpmāk būs komponista liktenis, zināja, kas ir Graubiņš?

Tajā pašā 17. oktobrī Jēkabam Graubiņam aiz muguras dārdēdami aizkrit čēkas smagie dzelzu vārti.

Viņa mūža nākamā cēliena galvenais informācijas avots ir VDM pratināšanas protokoli, pavēles, lēmumi - divaina, robotu rakstīta literatūra. Rakstīta neviņīgā, pavisā rokrakstā, neievērojot pat elementārus savas dzimtas krievu valodas pareizrakstības likumus. Tumsonība, bezierunu paklausība un pilnīga neorientēšanās iekarotās zemes kultūrā un vēsturē nāk preti no šim lappusēm. Inteligences un dzīves limeņu nesaderību apliecina arī tāds šķietams sikums kā pie ziņām par čēkas upuri nereti uzrādītā lasīt rakstīt prasme (*gramotnīj*). It kā Latvija 20. gadsimta vidū varēja būt arī analfabēti!

17. oktobrī notiek arī apsūdzības sacerētāja Vaginova sastapšanās ar upuri. Vēlreiz jau izdibinātie biogrāfijas dati, piederība politiskajām partijām, pie kurām acimredzot čēka pieskaita arī studentu korporāciju «Ligsonija».

Divi nākamie pratināšanas seansi pāris nedēļu vēlāk ir VDM izmeklētāja Gončarova ziņā. Nakti no 30. uz 31. oktobrī trīs stundas ilgst viņa pūliņi panākt Graubiņa

atzišanos «ciņā pret Padomju Savienību». Taču «cinitājs» savu vainu atzīst vienīgi «Tēvijas» raksta publicēšanā un to skaidro ar vēsturisko situāciju: tikko kā notikusi 14. jūnija izsūtīšana, kurā cietuši arī Graubiņa tuvinieki, tas noskalojis naidīgi pret Padomju Savienību. Bet pēc kara nekādi «izlēcieni pret padomju varu nav pieļauti».

Jēkaba Graubiņa teiktā netraucē čekistu nākamajā rītā lēmumā ierakstīt, ka izmeklēšanā jau pietiekami atmāskoti Graubiņa pretpadomju uzskati un «kaitnieciskā padomju iekārtu graujošā darbība pēckara periodā», par ko viņš saucams pie kriminālatbildības pēc 58. - 10. - 2. panta, un lieta nododama prokuroram.

Nākamā pratināšana 1. novembra vēla vakarā vedina domāt, ka atzišanās pēckara pretpadomju darbībā tomēr ir vajadzīga. Taču protokolā atspoguļoti vienīgi Gončarova vēltiegie pūliņi, kā arī Jēkaba Graubiņa atzišanās, ka drīz nācies piedzīvot vilšanās vācu okupācijas varā, par kuru viņš «Tēvijas» rakstā izteicies tik atzinīgi. «Atmāskoto» ļaunprātību nasta tomēr ir likusies par vieglu, un 16. novembrī top jauns lēmums: «Graubiņa noziedzīgās darbības un pretpadomju sakaru pilnīgai noskaidrošanai izmeklēšanas lietu Nr. 14674 turpināt.»

11. decembrī Jēkaba Graubiņa vārds atgriežas VDM dokumentācijā. Pusotrā mēnesī kopš pēdējās pratināšanas čekisti ir labi pastrādājuši: «tiesiskuma» nodrošināšanai izraudzīti seši liecinieki.

Šķiet, tikai formas pēc uz nopratināšanu izsaukta Irēne Bergmane. Piecarpus Iekšlietu ministrijas cietumā pavadītie mēneši šo drosmīgo, savai dzimtenei uzticīgo mākslinieci nav vērtuši runīgāku, un viss vecākā izmeklētāja Šenderova gūvums pielīdzināms nullei. Liecinieces atbildes ir vieni vienīgi - neatceros, paskaidrot nevaru, nav zināms.

Vizītē uz čeku 12. decembrī ierodas divi Konservatorijas studenti: partorga rangā nu jau oficiāli apstiprinātais V. Kaupužs un 1947. gadā Latvijā iekļūdušais V. Meješkins. Un jaunie censoņi ir gatavi pakalpot, kaut arī argumenti aiz matiem pievelkami.

Ar Jēkaba Graubiņa pretvalstiskās darbības pierādījumiem jo bagāta ir marksisma-ļepinisma pasniedzēja partapuša brālīgās Ukrainas dēla Lisogora liecība. Stājoties 1948. gada pavasarī Konservatorijas partorga posteni, viņš uzreiz esot atšifrējis padomju iekārtai naidīgā buržuāziskās Latvijas profesora politisko seju.

To raksturojusi ārkārtēja pasivitāte sabiedriskajā dzīvē un buržuāziskās Rietumu kultūras ievāzšana. Graubiņš neesot spējis pārstrādāt folkloras programmu atbilstoši marksisma-ļepinisma metodoloģijai, tādēļ ticis atstā-

dināts no priekšmeta pasniegšanas. (Jāpiebilst, ka liecinieks nav gluži precīzs: profesors, kā iepriekš jau stāstīts, no tās atteicās pats.)

Partorgs 1949. gadā uzklausijs partijas biedra Meješkina sūdzību, ka Graubiņš ieteicis neapmeklēt partijas sanāksmes, jo tās viņa zināšanas neviņošot un students staigāšot bez mēteļa, kā staigājis. (Istenībā Meješkins bija mēģinājis savu nesekmību mācībās aizbildināt ar aizņemību partijas organizācijā un Graubiņš bija situāciju skaidrojis pie partorga.)

«Vērtīgākais» Jēkaba Graubiņa lietā ir P. Smilgas ieguldījums. Jau zināmo informāciju viņš papildina ar jaunu, precīzāk, - aizmirstu, tādējādi lieku reizi attaisnodams čēkas uzticību, ko izpelnījies Pilsōņa kara laikā Maskavā, piedalīdamies «trockistu» iznīcināšanā, un 30. gados, Staļina lielo tīrīšanu laikā, pildīdamis atbildīgo padomju kontroles komisijas vecākā inspektora misiju...

Mankurta padevībā un centībā šis dzimtenei atsvešinātais latvietis Jēkaba Graubiņa noziegumu nastu bagātina ar buržuāziskās Latvijas žurnālā «Mūzikas Apskats» (1936. g. Graubiņa 50. dzimšanas dienai veltītajā J. Ciruļa rakstā) izlasīto informāciju, ka komponists 1919. gadā organizējis ciņu pret padomju varu, par ko izpelnījies nāvessoda spriedumu.

Čekai noslēpts vēl viens Graubiņa nodarījums: 1941. gadā viņš sacerējis pretpadomju dziesmu (kora dziesma «Draugu piemiņai»), ko veltījis 1941. gadā no Latvijas PSR izsūtītajam pretpadomju elementiem. Atbildot uz jautājumu, kāda bijusi Jēkaba Graubiņa attieksme pret darbu, bijušais Konservatorijas direktors rikotājs un Komponistu savienības atbildīgais sekretārs «aizmirsis» Graubiņa kompozīcijas un augstu novērtētos folkloras pētījumus, kā arī aktīvo līdzdalību Komponistu savienības darbā: Graubiņa «pasīvā» pozīcija likusi domāt, ka viņš palicis agrākajās pretvalstiskajās pozīcijās.

Iepriekšējo četru liecinieku kompānijā neiederīgs ir komponists Valentīns Utkins. Viņa atbildes ir izvairīgas, minētas tikai jau dzirdētas frāzes.

Pēc «stūra mājas» pagrabos pavadītā sešu nedēļu pārtraukuma augstākā fāzē iegājuši arī paša apsūdzētā pratināšana. Nākamais seanss, ko vada izmeklētājs Šenderovs, ar savu klātbūtni pagodina justīcijas ipašo lietu padomnieki prokurori Kudrjavcevs un Sokolovs. Viņš sagaida čēkas prakšē reti sastopama parādība - neizvairīga, gluži pašnāvnieciskā atklātība pausta sabiedriski politiskā pārliecība un padomju iekārtas kritika.

Sešarpus stundu ilgajā 11. decembra dienas seansā izmeklētājs un prokurors Kudrjavcevs grib dzirdēt jau izdibināto «Tēvijas» pretpadomju publikācijas motivējumu. Un Jēkabs Graubiņš jau kuro reizi skaidro, ka tā paudis savu protestu pret padomju varu, kas represējusi viņa radniekus un «citas latviešu nacionalitātes personas».

- Bet izsūtīja taču buržuāziskos elementus un personas, kas ciniņās pret revolucionāro kustību! Vai tad jums pret šīs kategorijas personām ir kādas simpātijas?!

- Uzskatu, ka visām sabiedrības šķirām, tai skaitā arī buržuāzījai, bija jāpaliek Latvijas teritorijā. Tās nedrīkstēja izsūtīt, bet gan iespēju

robežās pāraudzināt tās vai citas (sic! nevis padomju - V. B.) varas interesēs.

Jautājums: - 1949. gada martā no LPSR tika izsūtīti budži. Kā jūs vērtējat šos padomju varas pasākumus?

Atbilde: - Budžu izsūtīšanu aiz Latvijas PSR robežām uzskatu par nepareizu. Man ir nepieņemami šādi padomju varas pasākumi. Budži bija latviešu nācijas sastāvdaļa, viņus nedrīkstēja izsūtīt.

Jautājums: - Ar ko izskaidrojami šie jūsu uzskati?

Atbilde: - Esmu latviešu nacionālists, un tādēļ neatzistu šķiru ciņu latviešu tautas ietvaros, t. i., man nav pieņemami padomju varas Latvijas teritorijā īstenotie pasākumi šķiru ciņas apkarošanā.

Čekai ir kļuvusi zināma vēl viena Jēkaba Graubiņa «ļaunderība» - līdzdalība fašistu okupācijas laikā izdotajā krājumā «Latvju karavīru dziesmas».

- Mūziku te iespējams dziesmai (runa ir par 1934. gadā komponēto «Lāčplēša dziesmu», kas vēlāk ieguvusi nosaukumu «Daugavas vanagi» un tagad pazīstama kā Daugavas vanagu organizācijas himna. - V. B.) ar Plūdoņa vārdiem biju sacerējis jau buržuāziskās Latvijas laikā. Tā aicina latvju karavīrus aizstāvēt savu dzimteni neatkarīgi no sabiedriskās iekārtas.

Graubiņa atbildes laikam ir likušas tik neparastas un ārkārtējas, ka kaut ko tādu pats savam ausim dzirdēt grib arī prokurors Sokolovs. Un tā nu tajā pašā dienā no pulksten desmitiem vakarā līdz diviem nakti komponistam sava politiskā pārliecība jāizklāsta vēlreiz.

Jautājums: - Kādi ir jūsu uzskati par padomju varas pasākumiem lauksaimniecības jomā LPSR teritorijā?

Atbilde: - Budžu šķiras likvidācija, īstenojot vienlaikus kolektīvizāciju, latviešu tautai nav pieņemama. Tā ir novedusi pie zemniecības iznīcināšanas. Pašreiz latviešu zemniecībai nav vairs nekā no tā, kas tai piederēja buržuāziskajā iekārtā, tā smok padomju kolektīvizācijas jūgā.

Jautājums: - Kur jūs ņemat šādus padomju varai naidīgus uzskatus par kolhozu iekārtu?

Atbilde: - Tā ir mana pārliecība, kas pamatojas uz personiskiem novērojumiem un sarunām ar nejausi satiktiem cilvēkiem, kuru vārdi man nav zināmi.

Jautājums: - Kā jūs vērtējat mūsu, padomju, demokrātiju?

Atbilde: - Es saskatu padomju demokrātijas negatīvās puses. Demokrātijai Latvijā pat pie Ulmaņa režīma salīdzinājumā ar padomju demokrātiju bija daudzas priekšrocības. Uzskatu, ka padomju konstitūcija eksistē vienīgi uz papira, dzīvē tā netiek īstenota.

Jautājums: - Ar kuru no saviem domubiedriem jūs esat dalījies šādos padomju varai naidīgos uzskatos?

Atbilde: - Tā ir mana personiskā pārliecība. Par to nevienam nekā neesmu stāstījis.

Lasot šīs neaizsargātā, čēkas varā nonākušā cilvēka atklātās atbildes, varētu jautāt - vai bija vērts? Kāda jēga bija klāstīt savus uzskatus svešiem garāmgājējiem ar čēkas izpreparētām smadzenēm? Vai tad diezgan jau nebija mācīti domāt vienu, bet runāt ko citu?

- Jēkabs Graubiņš Staļina cietuma biežajos mūros aci pret

aci vienīgi ar iztapiem varas kalpiem nevarēja cerēt ne uz ko. Taču viņš jau runā, drīzāk šos ierēdņus ignorēdams, rēķinādamies tikai ar savu sirdsapziņu. - «Ja sirdsapziņa tīra, ne no kā nav jābaidās.»

Sirdsapziņa, absolūtā ētikas prasība ir vienīgā Jēkaba Graubiņa atzītā laba un ļauna tiesātāja. Un tā prasa nenodot, - nenodot ne cilvēku, ne savu pārliecību, ne ideālus, nenodot patiesību!

Beidzot Jēkaba Graubiņa «noziegumu» mērs ir pilns, un lietas tālākā apstrāde rit gluži stahnoviskā ātrumā. Jau 16. decembra protokols par izmeklēšanas izbeigšanu informē, ka apsūdzētais iepazīstināts ar izmeklēšanas materiālu 65 lappusēm. Savukārt cietuma ārsts konstatē apsūdzētā saslimšanu ar miokardītu un hronisku locītavu reimatismu, kas slimnieku dara noderīgu viegliem darbiem.

17. decembrī top apsūdzības slēdziens, kurā, protams, nekādas pēdas nav atstājuši apsūdzētā labojumi un kategoriskā savas vainas noliegšana pretpadomju agitācijā. Piedalīšanās kontrevolucionārā bruņotā ciņā, līdzdalība reakcionārā korporācijā, sadarbība ar fašistisko presi, pretvalstisku dziesmu sacerēšana, padomju folkloras idejiskās nozīmības ignorēšana un klanīšanās Rietumu mūzikas priekšā - tāds ir Jēkaba Graubiņa «ļaunderība» uzskaitījums. Un tā pilnam pietiek, lai «noziedznieku» sauktu pie atbildības pēc KPFSR kriminālkodeksa 58. - 10. - 2. panta, kas paredz sodu - desmit gadu labošanas darbu nometnē.

Nākamie divarpus mēneši pāiet Rīgas Centrālcietumā. Neievērots, ne ar ko neiezīmīgs cietumniekam pienāk un pāiet 1951. gada 7. februāris. Kaut kur 800 kilometru tālumā spriež «tiesu» latviešu komponistam. Bez advokātiem un lieciniekiem, bez paša tiesājamā...

Graubiņa krimināllietā iešūtā nelielā lapaņa, - izraksts no PSRS VDM Īpašās apspriedes protokola Nr. 6 liecina: «Par pretpadomju agitāciju piespriesti astoņi gadi labošanas darbu nometnē.»

Un viss. Vēl pēc mēneša, 7. martā, šā izraksta kopiju liek parakstīt arī apsūdzētajam, un lieta ir galā...

16. martā, iespējams, kādā aizrestotā Rīgas-Maskavas vilciena pasta vagonā Jēkabu Graubiņu aizved no Latvijas. Jau nākamā dienā Maskavas Butirku pārsūtīšanas cietums raportē uz Rīgu par bīstamā «sūtījuma» saņemšanu. Vēl pēc dienām desmit cietumnieks palaists ceļā uz Solikamskas vergu nometni, kur darba un pāraudzināšanas procedūra četru gadu garumā var sākties.

Taču divains un pāraudzinātajiem visnotaļ neizprotams cilvēks ir šis Jēkabs Graubiņš: zaudējis visu - dzimteni, brīvību, ģimeni, mūziku -, viņš vēstulēs no Solikamskas savam divpadsmitgadīgajam Jānim māca... nē, ne jau būt piesardzīgam, izmanīgam, dzīvesgudram, bet - ienīst melus, augstāk par visu cienīt patiesību. Jo vajātajām māsām Patiesībai un Taisnībai savos pantos taču bija līcis teikt:

«Tomēr mēs aicinātas
Valdīt ir šai zemē reizi.» ■

* «Niekil!»

Nodaļa no topošās grāmatas par Jēkabu Graubiņu